

PLAN VAN AANPAK TRANSITIE VISIE WARMTE

Opdrachtgever	:	M. van den Bosch
Auteur	:	L. Kramer en S. Elverdink
Versie	:	1.1
Versiedatum	:	2 juli 2020
Status	:	Concept

SAMENVATTING

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat in 2050 alle gebouwen in Nederland niet meer met aardgas worden verwarmd, maar met duurzame vormen van energie. Als aftrap van deze warmtetransitie dienen gemeenten een Transitievisie Warmte (TVW) op te stellen. In een TVW beschrijven gemeenten in welk tijdspad de verschillende dorpen/wijken van het aardgas afstappen en welke duurzame alternatieven van warmtevoorziening potentieel beschikbaar zijn. De TVW beschrijft daarmee alleen de grote lijnen, de uitgangspunten op basis waarvan de transitie moet plaatsvinden. Er wordt bijvoorbeeld nog geen definitieve keuze voor een warmtebron gemaakt. Eind 2021 moeten de gemeenteraden de TVW hebben vastgesteld. Dat lijkt nog ver weg, maar die tijd hebben we zeker nodig om een uitgebreide aanpak te treffen. Er zal met name voldoende tijd en ruimte nodig zijn voor inspraak van stakeholders, maar zeker ook voor inspraak van de gemeenteraden. Ter voorbereiding op de TVW is dit plan van aanpak opgesteld. Dit plan van aanpak is in eerste instantie geschreven voor zowel de gemeente Dantumadiel als ook de gemeente Noardeast-Fryslân. Door gezamenlijk op te trekken in de TVW kan namelijk tijd en moeite bespaard worden. Dit impliceert echter niet dat de uiteindelijke TVW hetzelfde is. Er zal voldoende ruimte worden opgenomen voor het aanpassen van de visie aan de lokale omstandigheden. Dit hoeft ons er echter niet van te weerhouden om samen op trekken in de voorbereidingsfase.

In dit plan van aanpak wordt het proces beschreven om te komen tot een volwaardige Transitievisie Warmte. De gemeente heeft een regierol in de warmtetransitie. Dit betekent echter niet dat we de visie in ons eentje ontwikkelen. We doen dit samen met een brede vertegenwoordiging van stakeholders om een goed beeld te krijgen van alle belanghebbenden. Tegelijkertijd doen we een uitgebreide data-analyse om te onderzoeken welke duurzame warmtealternatieven mogelijk zijn in onze gemeenten. Hiervoor huren we een extern adviesbureau in, dat ons wellicht ook op andere terreinen kan ondersteunen. Naast de externe samenwerking wordt ook de interne samenwerking opgezocht. Om deze samenwerking vorm te geven, stellen wij in dit plan van aanpak een gedetailleerde organisatiestructuur voor. Door middel van goede samenwerking kunnen o.a. koppelkansen met andere beleidsvelden benut worden en kan er ondersteuning verleend worden in de communicatie. Goede communicatie is essentieel voor de TVW. Om die reden stellen we voor om een communicatieplan te ontwikkelen. Met de stakeholderanalyse, de data-analyse en het communicatieplan gaan we richting de raden om ze te informeren en om de beoogde koers te bepalen. Vervolgens kunnen we het gesprek aangaan met de stakeholders. Op basis van dit gesprek worden de uitgangspunten bepaald, waarmee een succesvolle warmtetransitie kan worden geïnitieerd. Nadat deze bevindingen wederom teruggekoppeld zijn aan de raden, wordt de definitieve TVW opgesteld. Het uiteindelijke doel is dat er eind 2021 voor beide gemeenten een separate TVW is vastgesteld, die op zowel maatschappelijk als bestuurlijk draagvlak kan rekenen.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	6
1.1	Transitievise Warmte	6
1.2	Plan van aanpak	7
2	PROJECTDEFINITIE	9
2.1	Kaders en randvoorwaarden.....	9
2.2	Gewenste eindresultaten	9
2.3	Regierol.....	9
2.4	Scope en uitsluitingen	10
2.5	Gebruikers en andere stakeholders.....	11
2.6	Uitgangspunten	11
2.6.1	Betaalbaarheid / sociale opgave.....	11
2.6.2	Lokale wijkinitiatieven	12
2.6.3	Samenspraak.....	12
2.7	Afhankelijkheden.....	12
2.7.1	Gebrek aan draagvlak.....	12
2.7.2	Verdere afhankelijkheden	13
2.8	Samenhang TVW en RES	13
2.9	Samenhang TVW en de Omgevingsvisie	14
2.10	Samenhang TVW en de woonvisie	14
2.11	Friese samenwerking	14
3	BUSINESSCASE	16
3.1	Achtergrond.....	16
3.2	Kosten	16
4	PROJECTAANPAK.....	17
4.1	Analyse	17
4.1.1	Beschikbare data	17
4.1.2	Lokale Analyse.....	17
4.1.3	Prioritering.....	18
4.2	In gesprek	18
4.3	Transitievise Warmte	18

4.4	Vervolg	18
4.4.1	Wijkuitvoeringsplannen	19
4.4.2	Actualisatie Transitievisie Warmte	19
5	ORGANISATIE EN PLANNING	20
5.1	Organisatiestructuur	20
5.2	Capaciteitsvraag	23
5.3	Planning	23
6	COMMUNICATIE	24
6.1	Noodzaak van communicatie	24
6.2	Communicatieplan	24

1 INLEIDING

1.1 Transitievisie Warmte

Gemeenten spelen een belangrijke rol in het waarmaken van de internationale klimaatafspraken van Parijs (2015) en de nationale doelstellingen uit het Klimaatakkoord (2019). Nederland heeft de doelen en afspraken opgenomen in de Klimaatwet en het Klimaatplan 2021-2030. Om de CO₂-uitstoot terug te dringen zijn we onder andere genoodzaakt om de woningvoorraad te verwarmen met duurzame vormen van energie. In 2050 moeten we volledig van het aardgas zijn afgekoppeld. Gemeenten hebben een regierol in het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. Omdat dit een complexe opgave is, die strekt over meerdere decennia, dienen gemeenten een duidelijk beleidskader op te stellen: de Transitievisie Warmte (TVW). Middels deze visie beschrijven gemeenten in welk tijdspad de verschillende dorpen/wijken van het aardgas afstappen en welke duurzame alternatieven van warmtevoorziening potentieel beschikbaar zijn in die dorpen/wijken. Voor de wijken waarvan de transitie vóór 2030 gepland is, dienen ook de potentiële alternatieve energie infrastructuur (all-electric, (type) warmtenet etc.) bekend te zijn. Middels de TVW schept de gemeente duidelijkheid richting haar inwoners wanneer en op welke manier hun woningen aardgasvrij kunnen worden. Ook biedt het kaders voor woningcorporaties, netbeheerders en veel andere stakeholders.

Er zijn al een aantal duurzame alternatieven voor aardgas beschikbaar. Denk bijvoorbeeld aan all-electric met een warmtepomp, groengas/waterstof mogelijk in combinatie met hybride oplossingen, aquathermie, geothermie en misschien zelfs ook nog biomassa. Welk alternatief het best bij een dorp of wijk past, is van vele factoren afhankelijk. Is er voldoende woningdichtheid voor een warmtenet? Tot welk schillabel¹ kunnen de woningen rendabel geïsoleerd worden? Voor welk alternatief voelen de inwoners zelf het meest? Daarnaast is ook het meest optimale tijdspad van vele factoren afhankelijk. Aan de ene kant kan er gewacht worden op de marktrijpheid van technieken zoals waterstof. Aan de andere kant kan te lang wachten ertoe leiden dat mensen met een hoge energierekening geconfronteerd worden, vanwege de stijging van de aardgasprijs. Omdat het bepaald nog niet zeker is wat de meest optimale manier is om van het gas af te gaan, willen we naast het scheppen van duidelijkheid ook flexibiliteit inbrengen in de TVW. Enerzijds scheppen we duidelijkheid met wat we al wel weten, maar anderzijds willen we in de TVW nog geen definitieve keuzes maken, om zodoende open te blijven staan voor nieuwe inzichten. Dorpen en wijken, waar de beste oplossing al redelijk zeker is, zouden als één van de eerste van het gas af kunnen gaan. Daar waar meer onduidelijkheid is, kan meer tijd worden gevraagd voor het verkennen van de alternatieven voor aardgas. Dat betekent echter niet dat we helemaal niets doen in de dorpen en wijken die later starten. Ongeacht de keuze voor een duurzame vorm van warmte, kan er vaak ook al een

¹ Momenteel wordt als uitwerking van het Klimaatakkoord een isolatiestandaard ontwikkeld, die aangeeft tot welk niveau een huis moet worden geïsoleerd om van het aardgas af te kunnen. Tot die tijd wordt gewerkt met een schillabel die de isolatiegraad aangeeft.

aantal no-regret maatregelen worden getroffen, denk bijvoorbeeld aan isolatie. Dit is een parallel spoor, maar valt buiten de scope van de TVW.

Zoals benoemd heeft de gemeente een regierol in de warmtetransitie. De gemeente stelt niet alleen de TVW op, maar is ook verantwoordelijk voor de verdere uitwerking. Als vervolg op de TVW stelt de gemeente per dorp/wijk een Wijkuitvoeringsplan (WUP) op, waarin exact wordt aangegeven hoe en wanneer die wijk van het aardgas afgaat. Waar de TVW dus de beschikbare bronnen op een rijtje zet en een realistisch tijdspad uitstippelt, daar maakt de WUP een definitieve keuze qua warmtebron en planning, alsook hoe de uitvoering wordt vormgegeven. De TVW gaat dus alleen nog over de grote lijnen, de uitgangspunten op basis waarvan de gemeente de transitie wil realiseren (zie paragraaf 2.6.). De reden waarom in het Klimaatakkoord is gekozen voor een wijkgerichte aanpak van de warmtetransitie, is om te komen tot een haalbare en betaalbare aanpak, waarin actieve betrokkenheid van burgers, bedrijven, gebouweigenaren en andere stakeholders is geborgd. Hoewel de gemeente dus eindverantwoordelijke is, is de TVW en zijn later ook de WUP's coproducties. Een complexe uitdaging als de warmtetransitie kan namelijk alleen gerealiseerd worden met grote betrokkenheid van stakeholders. Met de TVW trapt de gemeente deze warmtetransitie af.

De TVW moet voor het einde van 2021 vastgesteld zijn door de gemeenteraad. Iedere vijf jaar wordt de TVW geactualiseerd, waarmee de visie flexibel blijft. Hierdoor kan worden ingespeeld op bijvoorbeeld nieuwe technieken, fiscale mogelijkheden en de ideeën die inwoners zelf aanleveren.

1.2 Plan van aanpak

Dit plan van aanpak is bijgevoegd als bijlage van het 'Plan van aanpak Energietransitie', omdat de warmtetransitie onderdeel uitmaakt van de Energietransitie. Bij het vaststellen van het 'Plan van aanpak Energietransitie' wordt het college en de raad gevraagd eveneens in te stemmen met het 'Plan van aanpak TVW'. Hiermee wordt een projectopdracht afgegeven.

Voordat de TVW eind 2021 wordt vastgesteld, is er nog een heel traject te doorlopen. Bij het opstellen van de TVW willen we een brede vertegenwoordiging van externe stakeholders betrekken, om zo te komen tot een breed gedragen visie. Deze stakeholders variëren van netbeheerders en woningcorporaties tot energiecoöperaties en dorpsbelangen. De warmtetransitie heeft echter ook raakvlakken met andere beleidsthema's binnen de gemeente, waardoor er ook afstemming nodig is met interne collega's. Met dit plan van aanpak beschrijven we welke organisatiestructuur nodig is bij het opstellen van de TVW. Ook brengen we in kaart wat er benodigd is qua financiën en fte's. Door dit verder uit te werken naar een planning, creëert dit plan van aanpak duidelijkheid. Hiermee kan de planning bewaakt worden en ligt de TVW op tijd ter besluitvorming bij de gemeenteraad.

In eerste instantie is dit plan van aanpak bedoeld voor zowel de gemeente Dantumadiel als de gemeente Noardeast-Fryslân. Wanneer we het traject samen doorlopen, dan kunnen flinke besparingen in financiën en fte's gerealiseerd worden. Dat het traject, zoals beschreven in dit

plan van aanpak, hetzelfde is bij beide gemeenten, wil echter niet zeggen dat de uiteindelijke TVW hetzelfde is. Zowel de gemeenteraad als de inwoners kunnen tijdens het traject flink bijsturen, waardoor het eindresultaat zal verschillen. Op die manier zorgen we ervoor dat én koppelkansen benut worden én dat de TVW is afgestemd op de lokale kenmerken van de gemeenten.

2 PROJECTDEFINITIE

2.1 Kaders en randvoorwaarden

Onderstaande kaders en randvoorwaarden zijn van toepassing op het gehele project.

Projectniveau	Toegewezen	Tolerantie
Tijd	Einddatum project: 31-12-2021	Of zoveel eerder
Geld	Budget project: € 150.000	Mogelijk € 20.360 subsidie
Uren	Budget project: 0,85 fte 2020 1,8 fte 2021	pm posten uren werkgroepleden en projectondersteuning

2.2 Gewenste eindresultaten

Het gewenste eindresultaat van dit project is, dat raad van de gemeente Noardeast-Fryslân en de gemeente Dantumadiel voor het eind van 2021 hun eigen Transitievisie Warmte hebben vastgesteld. In deze TVW staat een planning wanneer in welk dorp wordt gestart met het opstellen van een Wijkuitvoeringsplan (WUP), wanneer het dorp in principe van het aardgas wordt afgesloten en welke duurzame alternatieven van warmtevoorziening potentieel beschikbaar zijn. Deze TVW moet kunnen rekenen op zowel maatschappelijk als bestuurlijk draagvlak. Ter behoeve van dat doel zetten we in op de volgende uitgangspunten: betaalbaarheid / sociale opgave, lokale wijkinitiatieven en samenspraak. Deze uitgangspunten zijn uitgewerkt in paragraaf 2.6.

2.3 Regierol

Zoals eerder benoemd heeft de gemeente een regierol in de warmtetransitie, en dus ook bij het opstellen van de TVW. Maar wat betekent die regierol? Er zijn meerdere regierollen mogelijk:

- De afwachterende regisseur
- De procesregisseur
- De sturende regisseur
- De integrale regisseur

Deze vier verschillende rollen kunnen gemeenten helpen in het bepalen van haar koers. Welke rol het beste bij onze gemeente past is afhankelijk van vele factoren, bijvoorbeeld in welk tempo we de wijken van het gas af willen brengen, of we koppelkansen met andere beleidsvelden willen benutten en in welke mate we willen inzetten op burgerparticipatie. Belangrijk om te vermelden is dat we ook elementen van verschillende regierollen kunnen overnemen. Daarnaast kan de regierol ook veranderen in de verschillende fases van de warmtetransitie. Bij de Wijkuitvoeringsplannen (WUP) is een andere rol denkbaar, en kan de regierol ook verschillen per wijk. Bij wijken met bovengemiddelde sociaaleconomische kenmerken kan bijvoorbeeld een minder sturende rol nodig zijn.

In eerste instantie zal de gemeente zich bij de TVW opstellen als procesregisseur. Dit houdt in dat de TVW een co-creatie wordt, een samenwerking met een brede vertegenwoordiging van stakeholders. Hierbij staat draagvlak voorop. De ideeën en animo die bij burgers leven bepalen voor een groot deel het tempo van de transitie. Inwoners zijn daarmee medeverantwoordelijk voor de transitie. De gemeente focust zich met name op het organiseren van het gesprek. Echter, naar verwachting zullen ook elementen van de integrale regisseur worden meegenomen. Dit houdt in dat we koppelkansen met andere beleidsterreinen proberen te benutten. Reeds bij het ontwikkelen van de TVW zullen we intern de samenwerking opzoeken (zie paragraaf 5.1.). Op die manier kunnen we meerder opgaven tegelijk oppakken en besparen we tijd en moeite. Wanneer bijvoorbeeld werkzaamheden verricht worden aan openbare wegen, dan is dit een natuurlijk moment om ook de warmtetransitie hier aan te koppelen. Daarmee wordt het tempo van de transitie mede-afhankelijk van het tempo van andere opgaven.

Kortom, de gemeente ziet haar rol in de warmtetransitie met name als het faciliteren van de gesprekken met stakeholders. Deze stakeholders bevinden zich niet alleen extern, bijvoorbeeld inwoners en andere professionals, maar zeker ook intern wanneer er koppelkansen met andere werkzaamheden te benutten zijn. Door het proces zo optimaal mogelijk in te richten, poogt de gemeente het gewenste eindresultaat te behalen. Echter, dat het tempo van de warmtetransitie grotendeels afhankelijk is van de wensen van stakeholders, betekent echter niet dat de opgave vrijblijvend is. Gemeenten moeten borgen dat alle wijken in 2050 van het aardgas af zijn. Als het tempo dus te laag is, dan zal de gemeente wellicht in een later stadium een meer sturende regierol oppakken.

2.4 Scope en uitsluitingen

Spoor 1: Transitievisie warmte

Dit plan van aanpak richt zich op het vaststellen van de Transitievisie Warmte. In de TVW wordt een planning per dorp/wijk aangegeven wanneer de gebouwde omgeving (woningen, utiliteitsbouw en MKB) van het aardgas wordt afgesloten. Daarnaast wordt in grote lijnen aangegeven welke alternatieven beschikbaar zijn als vervanger van het aardgas. In wijkuitvoeringsplannen zullen de alternatieven voor aardgasvrij nader worden uitgewerkt. Het opstellen van de wijkuitvoeringsplannen valt buiten dit plan van aanpak. Hier wordt na het vaststellen van de TVW mee gestart.

Spoor 1. Opstellen Transitie Visie Warmte

Spoor 2. Onderzoek / Kennis

Spoor 3. Energiebesparen

Alhoewel het geen onderdeel uitmaken van dit project, zet de gemeente gelijktijdig met het opstellen van de TVW in op spoor 2 en 3.

Spoor 2: Onderzoek en Kennis

Om in het vervolg op de TVW invulling te geven van de wijkuitvoeringsplannen wordt parallel onderzoeken uitgevoerd, zoals in het 'Plan van aanpak Energietransitie' staat aangegeven.

Hierbij kan gedacht worden aan:

- Onderzoek naar de beschikbare hoeveelheid Groen Gas;
- Onderzoek naar de mogelijkheden van Waterstof;
- Inzetten op een Proeftuin Aardgasvrije Wijken. Hiermee wordt kennis en ervaring opgedaan in het aardgasvrij maken van een dorp;
- Onderzoeken naar de financieringsmogelijkheden voor mensen met een smalle Beurs.

Spoor 3: Energie Besparen

Energie die niet verbruikt wordt, hoeft niet te worden opgewekt en vraagt ook niet om een ruimtelijke inpassing.

Projecten uit het 'Plan van aanpak Energietransitie' die hierbij aansluiten zijn:

- Verduurzamen van het maatschappelijk vastgoed;
- Duurzaam Bouwloket: Particuliere woningeigenaren hoeven niet te wachten totdat voor hun dorp/wijk een wijkuitvoeringsplan wordt opgesteld. Zij kunnen terecht bij het Duurzaam Bouwloket voor informatie over het verduurzamen van hun woning, inclusief de daarvoor beschikbare subsidies en mogelijke duurzaamheidsleningen;
- Ondersteunen lokale Energiecoöperaties;
- Energiecoaches.

2.5 Gebruikers en andere stakeholders

Voor het benoemen van de stakeholders wordt een stakeholdersanalyse uitgevoerd. Als externe stakeholders worden in ieder geval de netwerkbeheerders en woningcorporaties meegenomen.

2.6 Uitgangspunten

De gemeente vindt de volgende uitgangspunten belangrijk bij het ontwikkelen van de warmtevisie:

2.6.1 Betaalbaarheid / sociale opgave

De 'verbouwing' naar een aardgasvrije gebouwde omgeving is een enorme opgave. Daarbij realiseert de gemeente zich dat de grootste uitdaging van deze 'verbouwing' geen technische, financiële of bestuurlijke opgave is, maar een sociale opgave. Vanzelfsprekend zijn de beschikbare technieken een voorwaarde, maar de realisatie van de verbouwing lukt alleen als iedereen mee kan doen. Dat betekent dat de warmtetransitie voor iedereen betaalbaar moet

blijven. Een belangrijk streven van de gemeente is het voorkomen van energiearmoede, d.w.z. dat mensen hun energierekening niet meer kunnen betalen.

Het streven van de Rijksoverheid is om voor steeds meer huishoudens woonlastenneutraliteit binnen het bereik te brengen. Dit betekent dat de kosten van verduurzamingsmaatregelen kunnen worden terugverdiend via de energierekening. Dit komt binnen bereik door kostenreductie, een betaalbare energierekening, subsidies en aantrekkelijke financieringen.

Betaalbaarheid garandeert echter niet dat mensen automatisch meedoen in de warmtetransitie. Er kan nog steeds scepsis zijn over de noodzaak van de transitie. Daarom is het belangrijk dat we openstaan om met iedereen het gesprek aan te gaan. Dit vertaalt zich in volgende twee uitgangspunten.

2.6.2 Lokale wijkinitiatieven

In de gemeenten zijn meerdere energiecoöperaties actief. Deze burgerpartijen bezitten veel lokale kennis. Ook hebben inwoners doorgaans een grote mate van vertrouwen in dit soort partijen. Wanneer we de samenwerking opzoeken met dit soort partijen, dan zorgen we ervoor dat inwoners een groter gevoel van eigenaarschap ervaren. Daarmee voorkomen we dat inwoners de warmtetransitie zien als iets dat hen wordt opgelegd door de (lokale) overheid. Samenwerking met burgerinitiatieven kan zodoende het vliegwiel zijn voor de warmtetransitie.

2.6.3 Samenspraak

Het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving valt en staat bij het goed betrekken van en communiceren met bewoners. Naast de samenwerking met lokale wijkinitiatieven dienen individuele inwoners een duidelijke stem te hebben in de warmtetransitie. Burgerinitiatieven garanderen niet dat inwoners zich vertegenwoordigd voelen. Het gesprek aangaan met de Mienskip is tijdsintensief. Echter, door de Mienskip al in de beginfase actief te betrekken, wordt draagvlak vergroot en kunnen bezwaren in een later stadium ten dele worden voorkomen. Daarmee is het betrekken van de Mienskip een adequate investering.

2.7 Afhankelijkheden

2.7.1 Gebrek aan draagvlak

Voor dit project zijn risico's van diverse aard te benoemen, waar we aandacht voor hebben. De opgave zelf, maar ook maatschappelijke ontwikkelingen daarbuiten zijn van invloed. Eén van de grootste risico's is het gebrek aan draagvlak.

Zonder draagvlak kunnen uiteindelijk geen wijkuitvoeringsplannen opgesteld en uitgevoerd worden. Daarmee blijft de TVW een 'papieren tijger'. Om die reden willen we de TVW zoveel mogelijk lokaal maken en bewoners/eigenaren handelingsperspectief en keuzes geven. Hierbij is effectieve communicatie essentieel (zie hoofdstuk 6).

Daarnaast bestaat het risico dat er onvoldoende bestuurlijk draagvlak is voor de TVW. De gemeenteraad dient voldoende bewegingsruimte te hebben om het proces bij te sturen. Om die reden willen we de raad en het college vroegtijdig en meerdere malen betrekken bij het ontwikkelen van de TVW (zie wederom hoofdstuk 6).

2.7.2 Verdere afhankelijkheden

Daarnaast zijn er enkele afspraken in het Klimaatakkoord gemaakt, die nog nader moeten worden uitgewerkt, zoals:

- Routekaarten veel later beschikbaar;
- aanpassing van de warmtewet;
- aanpassing van fiscale regelingen;
- ontwikkelen van een gebouwgebonden financiering;
- actualiseren van de startanalyse (zie paragraaf 4.1.2);
- standaard voor de isolatie van woningen.

Tot slot zijn we ook afhankelijk van technische ontwikkelingen:

- Onzekerheden over de beschikbare hoeveelheid groen gas en duurzame waterstof voor de gebouwde omgeving;
- Het elektriciteitsnetwerk verzaagd of alternatieve systeemoplossingen;
- Verder ontwikkelen van technieken, zoals bijvoorbeeld waterstof, aquathermie en diepe geothermie.

De afhankelijkheid van al deze factoren betekent echter niet dat we niet al aan de slag gaan. We moeten nu starten om een kans te hebben de klimaatdoelstellingen te halen. Dé manier om met deze afhankelijkheden te werken, is door flexibel te blijven in onze aanpak. Bij de actualisaties van de TVW en bij de WUP's bouwen we daarom voldoende ruimte in om in te spelen op de ontwikkelen in de maatschappij.

2.8 Samenhang TVW en RES

De gemeentelijke Transitievisie Warmte (TVW) heeft een relatie met de regionale transitie. De systeemkeuzes voor duurzame warmte (groen gas, warmtenetten of all-electric) hebben effect op de benodigde hoeveelheid stroom.

Duurzame elektriciteitsproductie is onderdeel van de Regionale Energiestrategie (RES) Fryslân, waarin 18 Friese gemeenten, de provincie Fryslân en het Friese waterschap aan werken, samen met bedrijven, belangenorganisaties en kennisinstellingen.

In de RES Fryslân is eveneens een Regionale Structuur Warmte (RSW) opgenomen. De eerste resultaten tonen aan dat het aanbod van collectieve duurzame warmte in Fryslân beperkt en verspreid is, waardoor er geen bovenlokale infrastructuur of andere uitwisseling mogelijk. De warmtetransitie in Fryslân is daarom technisch gezien een lokale aangelegenheid. Regionaal wordt wel samengewerkt.

2.9 Samenhang TVW en de Omgevingsvisie

In het Klimaatakkoord staat aangegeven: 'De transitievisie warmte wordt vormgegeven als onderdeel van de gemeentelijke omgevingsvisie en daarmee samenhangende uitvoeringsprogramma's en omgevingsplannen.'

De gemeente werkt momenteel aan de omgevingsvisie. De omgevingswet treedt na verwachting 1 januari 2022 in werking.

2.10 Samenhang TVW en de woonvisie

In de 'Concept Woonvisie' van de gemeenten Noardeast-Fryslân en Dantumadiel is 'Energietransitie en verduurzaming' één van de zeven speerpunten. Deze opgave vraagt gezien de demografie en de kwaliteit van de woningvoorraad om een effectieve sturing. Niet alleen de opgave zelf maar ook de voorlichting hierover naar eigenaren en bewoners vraagt in relatie tot de betaalbaarheid van de opgave om een regisserende rol van de gemeente. Daarbij zijn de visies van de gemeenten Noardeast-Fryslân en Dantumadiel:

- Vervolgafspraken maken met woningcorporaties naar verdere verduurzaming van de woningen. Daarbij vinden we het van belang dat deze transitie ook voor huurders betaalbaar blijft en we zullen de huurdersorganisaties daar ook bij betrekken. Het is dan belangrijk om te kijken naar de totale woonlasten: huur én energierekening.
- In de gemeenten Noardeast-Fryslân en Dantumadiel bestaat ca. 75% van de woningvoorraad uit particulier bezit. Om een succes te maken van de energietransitie is het belangrijk dat particuliere huiseigenaren de mogelijkheid hebben om hun woning te verduurzamen en dat ook gaan doen. Verduurzaming leidt tot waardebehoud en courantheid van woningen. Zo hebben eigenaren ook meer kans om door te stromen: dit is één van de gemeentelijke ambities.

2.11 Friese samenwerking

Zoals in paragraaf 2.8 wordt aangegeven, heeft de TVW een sterke relatie met de Regionale Energie Strategie. Als onderdeel van de Concept RES Fryslân is een concept Regionale Structuur Warmte opgesteld. Hieruit blijkt dat in Fryslân de alternatieven voor aardgas in grote lijnen gelijk zijn. Samenwerking ligt om die reden voor de hand. Ook kunnen we de communicatie over isolatie gezamenlijk oppakken. Hiermee wordt ook invulling gegeven aan de wens van de Friese woningcorporaties, Liander en Stedin.

Een voorstel voor samenwerking is bij de provincie ingediend. Het idee is:

- Een stappenplan voor het opstellen van de TVW met eenduidige parameters voor het analyseren van buurten en wijken. Hierdoor zijn de uitkomsten van de TVW's van de Friese gemeenten met elkaar te vergelijken;
- Onderzoek naar mogelijke energiesystemen, potentie groengas, aquathermie, zonthermie, waterstof en opslag van energie/ warmte. Dit kan onderzocht worden middels pilots verdeeld over de Friese gemeenten. Hiermee wordt provincie breed kennis opgedaan voor de warmtetransitie;

- Een gezamenlijk communicatiecampagne opzetten. Hierdoor krijgen alle inwoners een eenduidige uitleg en informatie over isolatie en het transitiegereed maken van de woningen. Energietransitie is een opgave voor alle inwoners van Fryslân, niet alleen voor de inwoners van de gemeenten Dantumadiel en Noardeast-Fryslân;
- Onderzoek mogelijkheden van financiering;
- Voorstel voor de organisatie en financiën voor samenwerking op de langere termijn.

3 BUSINESSCASE

3.1 Achtergrond

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat alle Nederlandse gemeenten een TVW opstellen. Omdat de VNG heeft ingestemd met het Klimaatakkoord, zijn wij verplicht een TVW te ontwikkelen, die uiterlijk eind 2021 is vastgesteld. Dat lijkt nog ver weg, maar gezien het te doorlopen traject doet de gemeente er verstandig aan om nu te beginnen. Wij willen namelijk de tijd nemen om de TVW samen met stakeholders op te stellen. Vanwege het feit dat de TVW zoveel stakeholders direct raakt, zijn we er met zijn allen gebaat bij dat dit een coproductie wordt. Dat kost vanzelfsprekend tijd, maar met een breder gedragen TVW kunnen we straks voortvarender van start met de warmtetransitie. Hoe eerder we starten, hoe sterker het fundament dat we leggen voor de komende jaren.

3.2 Kosten

In de december circulaire 2019 heeft iedere gemeente € 202.201,- ontvangen van het Rijk. Dit bedrag is specifiek bedoeld voor het opstellen van de TVW. Zoals beschreven in het 'Plan van Aanpak Energietransitie' is voor zowel Noardeast-Fryslân als Dantumadiel voor 2020 € 50.000,- gereserveerd en voor 2021 € 100.000. Met deze bedragen kunnen we de data-analyse door een adviesbureau, communicatie (wellicht door een apart communicatiebureau), interne projectondersteuning informatiebijeenkomsten etc. financieren. Het bedrag zal voldoende zijn om al deze kosten te dekken.

Daarnaast heeft het Rijk onlangs nog een additionele regeling in het leven geroepen, namelijk de regeling Extern Advies Warmtetransitie (EAW). Dit betreft een vast bijdrage van € 20.600,- per gemeente (dus zowel voor Dantumadiel als Noardeast-Fryslân), waarmee, zoals de titel al verklapt, een extern adviesbureau kan worden gefinancierd. Dit bureau zal ons specifiek helpen met het opstellen van de TVW. De subsidie is voldoende voor het uitvoeren van deze taak. Echter, op het gebied van communicatie is waarschijnlijk een apart adviesbureau nodig, die, zoals hierboven benoemd, uit de budgetten van de december circulaire kan worden gefinancierd.

4 PROJECTAANPAK

De opzet van deze projectaanpak sluit aan bij het Stappenplan Transitievisie Warmte van het Kennis- en Leerprogramma Programma Aardgasvrije Wijken².

4.1 Analyse

Tijdens deze fase wordt de beschikbare data geanalyseerd en verrijkt met data van de gemeente en stakeholders.

4.1.1 Beschikbare data

Er is heel veel data beschikbaar die gebruikt kan worden om tot een eerste keus te komen welke alternatieven het meest geschikt zijn voor een wijk:

- Warmtekansenkaart (CE Delft, 2018)
- Regionale Structuur Warmte (bijlage van de RES Fryslân)
- Startanalyse van het Plan Bureau voor de Leefomgeving (PBL, 2019)³
- Mienshipsenergieplannen van meerdere dorpen (ANNO, FMF)
- Analyses van meerdere buurten + Buurt analyse Tool Liander
- [Dataset Leidraad Warmtetransitie van Stedin](#) (2019)
- Openingsbod Warmtetransitie van Stedin
- Datavoorziening Energietransitie Gebouwde Omgeving (na verwachting vanaf juli '20 beschikbaar) (<https://energie.commondatafactory.nl>)

4.1.2 Lokale Analyse

Tijdens deze fase worden de beschikbare data verrijkt met lokale informatie conform de 'Handreiking voor lokale analyse' van het Expertise Centrum Warmte.⁴

Aan de hand van deze data wordt per buurt geanalyseerd welke warmte alternatieven het meest kansrijk is.

² <https://aardgasvrijewijken.nl/klp/ro/transitievisie+warmte2/stappenplan+transitievisie+warmte/v/erkenen/default.aspx>

³ Na de zomer '20 wordt een geactualiseerde en uitgebreidere startanalyse verwacht met eindgebruikerskosten, standaard voor woningisolatie, actualisatie investeringskosten schilmaatregelen, gespecificeerde kansenkaart geothermie, uitbreiding aquathermie en waterstof.

⁴ <https://expertisecentrumwarmte.nl/leidraad/startanalyse>

4.1.3 Prioritering

Bij de prioritering van de dorpen en wijken kan gedacht worden aan de criteria uit de 'Handreiking voor lokale analyse – Vrijstelling Startanalyse ten behoeve van de Transitievisie Warmte van ECW'.⁵

4.2 In gesprek

Hoe het gesprek met belanghebbenden wordt aangegaan, wordt uitgewerkt in een communicatieplan. Een eerste beeld ziet er als volgt uit:

- Met de uitkomsten van het Lokale Analyse gaat het projectteam in gesprek met de stakeholders. Als eerst worden de criteria besproken en indien nodig aangevuld. Ook wordt in samenspraak een weging aan de criteria gegeven.
- Met behulp van deze criteria wordt in samenspraak met de stakeholders een planning gemaakt wanneer in welk dorp/wijk gestart wordt met het opstellen van het wijkuitvoeringsplan en wanneer het dorp/wijk in principe van het aardgas wordt afgesloten.
- De dorpen/wijken waarvan uit de Lokale Analyse duidelijk naar voren komt wat de potentiële vervanger van aardgas wordt, zal in de TVW worden opgenomen.
- Afhankelijk van de uitkomsten van de Lokale Analyse wordt beoordeeld of alternatieven en het tijdsplan gelijktijdig met meerdere dorpen besproken kan worden.

4.3 Transitievisie Warmte

- Concept presenteren aan College en Raad
- Concept voorleggen aan intern en extern betrokkenen. Zij kunnen aanvullingen en nuanceringspunten doorgeven
- Exacte vorm van deze reactie wordt uitgewerkt in het communicatieplan
- Afwegen van de reacties op haalbaarheid
- Aanpassen van de TVW
- TVW ter vaststelling voorleggen aan college en raad

4.4 Vervolg

In de Transitievisie Warmte komt een planning wanneer in welk dorp wordt gestart met het opstellen van een Wijk Uitvoeringsplan (WUP) en wanneer van het dorp in principe van het aardgas wordt afgesloten. Voor die dorpen waar na de Lokale Analyse duidelijk is wat het potentieel beschikbare alternatief voor aardgas wordt, daarvan staat het scenario in de TVW aangegeven.

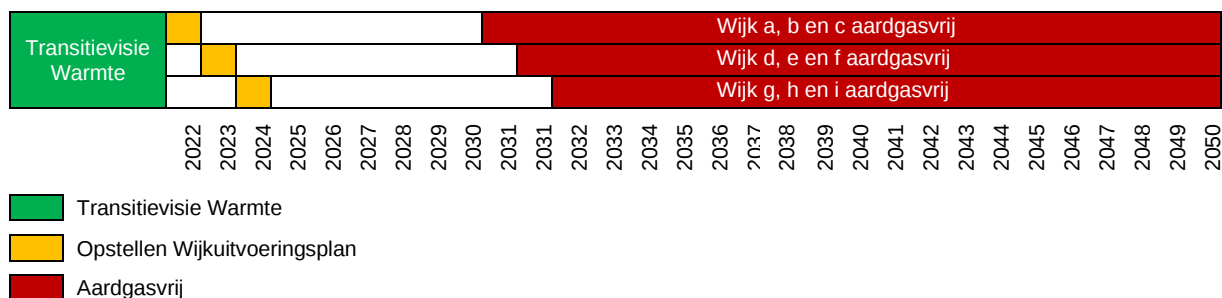
⁵ <https://expertisecentrumwarmte.nl/documenten/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=1481043>

4.4.1 Wijkuitvoeringsplannen

Voor alle dorpen en wijken moeten afzonderlijke WUP's worden opgesteld. Zoals in paragraaf 2.4 staat aangegeven, valt het opstellen van deze WUP's buiten de scope van dit 'Plan van aanpak TVW'.

Tussen het moment van vaststellen van het WUP en de daadwerkelijk beëindiging van de levering van aardgas in de betreffende wijk moet een redelijke termijn zitten. In het Klimaatakkoord wordt gesproken over de 8-jaarstermijn. Deze termijn moet de betrokkenen voldoende tijd bieden om zich voor te bereiden op een andere energievoorziening. Deze 8 jaar moet ook ruimte bieden om waar mogelijk de omschakeling naar aardgasvrij, te koppelen aan andere opgaven in het dorp/wijk zoals het vervangen van de riolering.

Wanneer in een dorp/wijk wordt gestart met een WUP staat in de TVW. Het moment waarop het dorp/wijk aardgasvrij wordt, zal tijdens het opstellen van het WUP samen met de betrokkenen

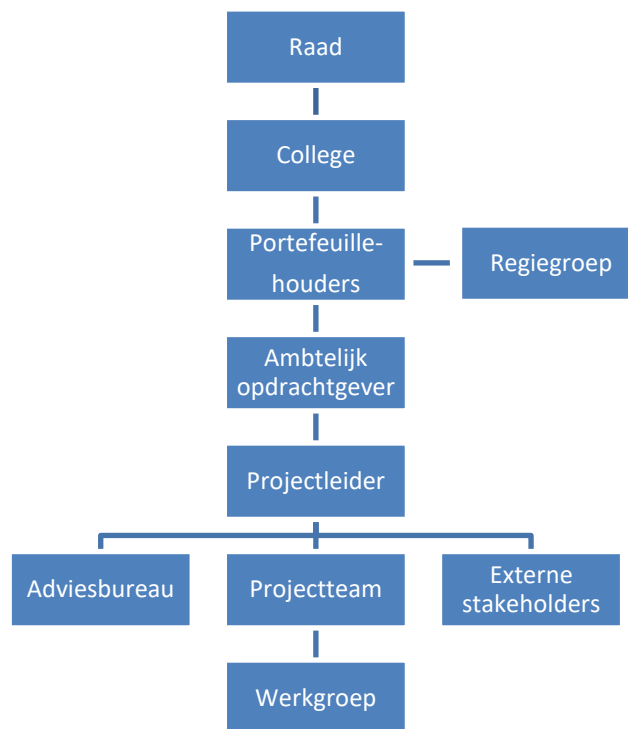
4.4.2 Actualisatie Transitievise Warmte

Elke gemeente moet de Transitievise Warmte (TVW 1.0 in 2021, 2.0 in 2026, enzovoort) vijfjaarlijks actualiseren. Zo blijft deze transitievise flexibel, en kan de gemeente inspelen op veranderingen in de energietransitie: nieuwe technieken, verandering van de wetgeving (warmtewet), betaalbaarheid waaronder financiële regelingen en fiscale mogelijkheden, standpunten en gedrag van consumenten/inwoners, enzovoort.

5 ORGANISATIE EN PLANNING

5.1 Organisatiestructuur

In onderstaande organogram is de organisatiestructuur voor de uitvoering van de Transitievisie Warmte gevisualiseerd. Daaronder zijn de taken, de verantwoordelijkheden en de personele bezetting nader uitgewerkt.

Raad

De raad is bevoegd gezag voor het vaststellen van:

- Dit Plan van aanpak Transitievisie Warmte;
- Definitief TVW 1.0.

De raad wordt regelmatig geïnformeerd, o.a. over:

- De start van de bijeenkomsten met stakeholders;
- Concept TVW 1.0
- Definitieve TVW 1.0

College

- Het college van B&W stelt de raadsstukken vast én de Concept TVW 1.0.
- De portefeuillehouder Energietransitie is bestuurlijk verantwoordelijk.
- De portefeuillehouder wordt regelmatig geïnformeerd door de projectleider.

Regiegroep

Gezien de gewenste samenwerking tussen gemeente, gebouweigenaren en netbeheerder is bestuurlijke afstemming in een regiegroep passend.

- De regiegroep zal gevormd worden na vaststelling van dit PvA. Het idee is dat de portefeuillehouder energietransitie van Noardeast-Fryslân en Dantumadiel hierin zitten.
- De andere leden zullen gezocht worden bij o.m. Liander en Stedin en (een vertegenwoordiging van) de woningcorporaties.
- De leden worden tenminste vier maal per jaar geïnformeerd over de voortgang, zodat zij bij eventuele wijzigingen of knelpunten voldoende basis hebben om te kunnen reageren.

Projectleider

In het 'Plan van Aanpak Energietransitie', is voorgesteld de vacatureruimte open te stellen voor een gecombineerder invulling aan de Transitievisie Warmte voor de gemeenten Noardeast-Fryslân en Dantumadiel. Hiermee de tijd voor beide gemeenten efficiënter worden ingezet.

De Projectleider heeft de volgende taken:

- Stemt de voortgang af met verantwoordelijke wethouder(s)
- Legt verantwoording af aan de ambtelijk opdrachtgever.
- Stuurt op inhoudelijke voortgang (intern en extern).
- Bewaakt voortgang en planning.
- Bewaakt kwaliteit, kosten en overige project-randvoorwaarden.
- Houdt regie op afstemming en communicatie.

Adviesbureau

Voor het opstellen van de TVW wordt expertise ingehuurd voor het uitvoeren van de analyse, het gesprek en de presentatie van de voortgang en het concept TVW aan het college en raad, zoals is omschreven in paragrafen 5.3 - 5.5.

Afhankelijk van het aanbod van het adviesbureau, de ontwikkeling van de Friese samenwerking (paragraaf 2.11) en het te ontwikkelen communicatieplan (paragraaf 6.2) kan er nog een apart adviesbureau voor de communicatie worden ingehuurd.

Projectteam

Onder leiding van de projectleider voert het projectteam de volgende werkzaamheden uit:

- (laten) uitvoeren van alle werkzaamheden van de projectaanpak.
- Interne werkzaamheden t.b.v. goed functioneren van de projectleider.
- 2-wekelijks overleg t.b.v. voortgang en afstemming.
- Intensieve inzet van het projectteam zal nodig zijn voor de communicatie in het algemeen en de organisatie van de bijeenkomsten in de wijken en dorpen in het bijzonder.

Het projectteam bestaat uit de medewerkers:

- Projectleider (vacant)
Doarpen & Wiken - Team Romte - Duurzaamheid en Energietransitie
- Medewerker(s)
Doarpen & Wiken - Team Romte - Duurzaamheid en Energietransitie
- Communicatie
Bedriuwsfiering - Team Kommunikasje
- Projectondersteuning

Werkgroep

Omdat de verduurzamingsopgave van de gebouwde omgeving een forse, complexe en langdurige inzet vraagt, is regelmatige afstemming wenselijk met collega's die een actieve bijdrage leveren aan het proces.

Circa 1 x per twee maanden, praat het projectteam iedereen bij over de doelen, aanpak, voortgang en gevraagde inzet en afstemming. Zo kunnen de werkgroepleden hun inzet zo effectief en efficiënt mogelijk inzetten, maar ook reflecteren op de aanpak en voortgang over het project.

De werkgroep bestaat uit medewerkers van de afdelingen:

- Het projectteam
- Doarpen & Wiken - Team Romte - Wonen
- Doarpen & Wiken - Team Ekonomy - Bedrijvencontactfunctionaris
- Doarpen & Wiken - Team Mienskip - Dorpencoördinatoren
- Bedriuwsfiering - Team gegevens en Applikaasje
- Gemeentewurk - Team Behear Iepenbiere Romte - wegen, riolering
- Meidwaan en Swoarch - Team Belied Meidwaan en Soarch - Sociaal Domein

Externe stakeholders

Zoals in paragraaf 2.5 staat aangegeven zal een stakeholdersanalyse worden uitgevoerd. In het nog op te stellen communicatieplan wordt uitgewerkt hoe de stakeholders worden betrokken bij het opstellen van de TVW.

5.2 Capaciteitsvraag

In onderstaande tabel is voor het projectteam een inschatting van de uren gemaakt. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat de gemeenten Noardeast-Fryslân en Dantumadiel gezamenlijk optrekken bij het opstellen van de visie, waardoor de ambtelijke organisatie efficiënter kan worden ingezet.

Medewerker/functie	2020 (fte)	2021 (fte)
Projectleider	0,4	0,8
Medewerker Duurzaamheid	0,4	0,8
Communicatie	0,05	0,2
Projectondersteuning	pm	pm

De ureninzet van de werkgroepleden is afhankelijk van de hoeveelheid informatie die ze moeten aanleveren voor de TVW. Daarnaast nemen ze deel aan de werkgroepbijeenkomsten waar ze worden bijgepraat door het projectteam.

5.3 Planning

Nadat dit plan van aanpak is vastgesteld, verloopt de planning als volgt. Ten eerste zullen we een extern adviesbureau inhuren, die ons gaat helpen bij het opstellen van de TVW. Dit bureau zal o.a. de data-analyse op zich nemen. Tegelijkertijd wordt een stakeholdersanalyse uitgevoerd, en stellen we een communicatieplan op (zie paragraaf 6.2.). Dit communicatieplan zal worden opgesteld, hetzij door team Kommunikaasje, hetzij door een separaat adviesbureau.

Eind 2020 gaan we, met de data-analyse, stakeholdersanalyse en het communicatieplan onder de arm, richting beide raden. We presenteren de eerste bevindingen, waarna de raden ons richtlijnen kunnen meegeven voor het gesprek met de stakeholders. Deze richtlijnen kunnen dus verschillen tussen Dantumadiel en Noardeast-Fryslân.

Begin 2021 zullen de eerste gesprekken plaatsvinden met de stakeholders. Wie dit precies zijn, is afhankelijk van de stakeholdersanalyse. Uit de gesprekken zullen uitgangspunten volgen, op basis waarvan de TVW kan worden geschreven.

Medio 2021 gaan we wederom naar de raden om deze uitgangspunten te presenteren. Zodoende kunnen de raden voor een tweede keer bijsturen in het proces. Daarna wordt de definitieve TVW opgesteld.

Ten slotte zal eind 2021 de TVW ter besluitvorming voorgelegd worden aan de raden. Het uiteindelijke doel is dat er voor beide gemeenten een separate TVW is vastgesteld, die op zowel maatschappelijk als bestuurlijk draagvlak kan rekenen.

6 COMMUNICATIE

6.1 Noodzaak van communicatie

Goede communicatie is essentieel voor een succesvolle warmtetransitie. Het is een complexe opgave die alleen maar kan worden aangepakt wanneer iedereen mee doet. Al bij het opstellen van de TVW zullen inwoners goed betrokken moeten worden, zodat men weet waar men aan toe is. Hoe beter de inwoners geïnformeerd zijn, hoe beter ze hun eigen verduurzamingswensen kunnen afstemmen op het aardgasvrij maken van hun woning. Zeker straks bij de uitvoering raakt de transitie mensen achter de voordeur. Omdat de gemeenten op weinig terreinen zo dicht bij haar inwoners komt, heeft de warmtetransitie een grote impact op het beeld dat inwoners hebben van haar gemeente. Het imago van de gemeente en het vertrouwen in de gemeente is dus sterk afhankelijk van goede communicatie bij de TVW.

Naast externe is er ook interne communicatie nodig. Zo zullen de raden en colleges van beide gemeenten goed op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen van hun TVW. Er dient voorkomen te worden dat de gemeenteraden van Noardeast-Fryslân en Dantumadiel alleen aan het eind nog het vakje kunnen afvinken. In 2020 worden de raden al geïnformeerd over de intenties van dit project. Halverwege 2021 wordt de raden geïnformeerd over de gang van zaken en over de informatie die is opgehaald bij alle stakeholders. Via beide informatiemomenten worden de raden in staat gesteld om het proces voor het opstellen van hun gemeentelijke TVW bij te sturen. Op die manier zetten we niet alleen in op maatschappelijk maar ook bestuurlijk draagvlak. Het doel is om in 2021 een TVW te hebben opgesteld, waar de gemeenteraad zich voldoende achter kan scharen.

Gezien het belang van communicatie zoeken we nauwe betrokkenheid met Team Kommunikaasje. Ook zal verkend worden of een separaat adviesbureau wordt aangetrokken voor de communicatie. Mocht de Friese samenwerking doorgaan (zie paragraaf 2.11) dan zal tevens bij deze communicatiecampagne worden aangesloten.

6.2 Communicatieplan

We kunnen niet per direct starten met het naar buiten treden met onze ideeën. Wanneer we onvoldoende voorbereid naar onze stakeholders toestappen, riskeren we een valse start. Zoals een goed begin het halve werk is, zo is een valse start... Om die reden bereiden we ons goed voor. Dat doen we door een communicatieplan op te stellen. Waarschijnlijk zal dit een co-creatie worden met Team Kommunikaasje en het externe adviesbureau. Wanneer eind 2020 dit communicatieplan gerealiseerd is, kunnen we begin 2021 de Bühne op.

Daarnaast zal worden verkend of onze krachten kunnen worden gebundeld met gelijksoortige gemeentelijke opgaven. Zo wordt parallel aan het opstellen van de TVW een Duurzaamheidsvisie ontwikkelen. Daarnaast werken de gemeenten ook druk aan de Omgevingsvisie. Gezien de overlap in stakeholders zouden we de communicatie richting deze stakeholders mogelijk kunnen combineren. De scope van het communicatieplan kan dus breder worden dan alleen de TVW.